

1.04 Strokovni članek

UDK 930.25:614.2(497.4)"1919/1940"

Prejeto: 16. 1. 2018

Zdravstvo med svetovnima vojnama v arhivskem gradivu Dravske banovine

GAŠPER ŠMID

dr., višji svetovalec - arhivist

Arhiv Republike Slovenije

Zvezdarska 1, SI-1102 Ljubljana

e-pošta: gasper.smid@gov.si

Izvleček

Avtor v prispevku na kratko oriše socialno zdravstveno situacijo med obema svetovnima vojnama na ozemlju Dravske banovine, ki je obsegala slovensko ozemlje v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev oz. Kraljevini Jugoslaviji, brez Primorske, ki je po Rapalski pogodbi pripadla Italiji. Najprej predstavi centralizirano upravno poslovanje in prizadevanja bana, banskih svetnikov in načelnikov oddelkov za čim boljše proračunske postavke za oddelke banske uprave, ki so s svojimi pristojnostmi skrbeli za delovanje javne uprave. Sledijo opisi delokrogov oddelkov banske uprave Dravske banovine tako, da so najprej predstavljeni tisti z več pristojnostmi in več ohranjenega gradiva za ta resor. Prispevek je avtor zaključil s »tehničnimi« podatki o banovinskih fondih v Arhivu Republike Slovenije, navedenih po signaturah od nižjih k višjim, v katerih se med drugim arhivskim gradivom hrani tudi gradivo s področja zdravstva in sociale.

Abstract

HEALTH CARE DURING THE INTER-WAR PERIOD IN ARCHIVAL RECORDS OF DRAVA BANOVIN

The author briefly outlines the social health situation during both world wars in the territory of Drava Banovina which encompassed Slovenian territory in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes or Kingdom of Yugoslavia, but without Primorska which was obtained by Italy after the Treaty of Rapallo. Firstly, they introduce centralized administrative management and endeavours of ban, ban councillors, and chiefs of sections for the best possible budget lines for sections of ban administration who ensured the functioning of public administration in accordance with their respective responsibilities. They continue with the descriptions of spheres of work of ban administration sections of Drava Banovina by presenting those with more responsibilities and more preserved material for this sector first. The author concluded this article with »technical« data on Banovina fonds in the Archives of the Republic of Slovenia indicated by signatures from lower to higher in which health and social care related material is kept among other material.

Ključne besede:

zdravstvo,
arhivsko gradivo,
Arhiv Republike
Slovenije, Dravska
banovina, bolezni,
bolnišnice,
socialne ustanove,
ban, banski svet,
proračun, fondi,
zbirka

Key-words:

Health care,
archival records,
Archives of the
Republic of
Slovenia, Drava
Banovina,
diseases,
hospitals, social
institutions, ban,
ban's council,
fonds, collection

Uvod ali upravnozgodovinski oris

»Splošno zdravstveno stanje v Sloveniji je zadovoljivo.« je dejal dr. Ivo Pirc.¹ Zdravstveno sliko je še detajlneje predstavil: »Obolenja za različnimi boleznimi med prebivalstvom ne glede na akutne nalezljive bolezni in tuberkulozo precej pogosta, vendar so v večini primerov lahka. Med njimi prevladujejo obolenja dihalnih organov zlasti jeseni, pozimi in spomladi. Kmetско delo, posebno napori v poletju, povzročajo številne težje in lažje poškodbe pa tudi razne kirurške bolezni. Mnogo je obolenj za revmatizmom v rudarskih in industrijskih krajih. V vinorodnih krajih so pogosta obolenja na prebavnih organih, bolezni srca in ožilja zaradi nezmerne uživanja alkoholnih pijač. V zadnjih letih so se močno razrasle garje. Pomanjkljiva hrana, slaba stanovanja in poslabšane socialne razmere zlasti neugodno vplivajo na razvoj otrok, ki so povečini šibki in slabo razviti. Marsikje je ljudstvo zelo obubožano in si ne more več privoščiti najpotrebnejše hrane. Pomanjkanje denarnih sredstev je danes vzrok, da se ljudstvo čedalje manj zateka k zdravniku in ga iz strahu pred izdatki kliče le v najtežjih primerih.«² Zavedati se namreč moramo, da je Pirčev prispevek nastal v največjem razmahu svetovne gospodarske krize, ko še ni bilo vidnih znakov, ki bi nakazovali gospodarsko okrevanje. Državno, banovinsko zdravstveno osebje v ambulantah in bolnišnicah je bilo preobremenjeno, ker je bilo precej obubožanih prebivalcev oproščenih plačevanja zdravil ali bolnišnične nege.

Po razpadu avstro-ogrske monarhije, po prevratu, kot so to takrat poimenovali, je tudi na področju zdravstva zavladala rahla zmeda: »Zdravstvena služba, ki se je razvijala in usmerjala po normah bivše avstrijske zakonodaje, je bila po svojem živem delovanju tako močno zasidrana, da je ni bilo mogoče po zedinjenju čez noč podrediti zdravstvenim zakonom, veljavnim v Srbiji. Zdravstvena zakonodaja v Srbiji je bila zasnovana na povsem drugih vidikih in njen delokrog je bil bolj enostaven kot v Sloveniji. Z izjemo nekaterih nevažnih predpisov je ostala zaradi tega pri nas dobrih deset let po prevratu še vedno v veljavi avstrijska zdravstvena zakonodaja z normami, ki sta jih predpisala deželna odbora kranjski in štajerski in njihova naslednika oblastna odbora ljubljanske in mariborske oblasti.«³

Leta 1927 je bil za poslanca iz logaškega okraja v oblastno skupščino izvoljen dr. Marko Natlačen. Še istega leta postal njen predsednik, leta 1929 pa komisar, ki je nato vodil likvidacijo oblastnega odbora, ki je do tedaj skrbel za državne zdravstvene službe. Poleg državne zdravstvene službe se je v t. i. zdravstvenih okrožjih lepo razvijala tudi samoupravna zdravstvena služba, ki je skrbela za zdravljenje siromašnega prebivalstva. Upravni odbori teh samoupravnih enot so z lastnimi proračunskimi sredstvi, z upoštevanjem lokalnih potreb, ustanavljali in vzdrževali hiralnice⁴ in celo javne bolnišnice.

Zaradi krize jugoslovanskega parlamentarizma je kralj Aleksander I. Karađorđević 6. 1. 1929 razveljavil 1921. leta sprejeto vidovdansko ustavo in razpustil narodno skupščino. S tem je kralj prevzel vso oblast in začelo se je obdobje t. i. šestojanuarskega režima oziroma kraljeve osebne diktature. Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev je preimenoval v Kraljevino Jugoslavijo, z upravno reformo je ukinil nekdanje oblasti, ki so bile združene v nove upravne enote, banovine. Ozemlje jugoslovanske Slovenije je bilo, z nekaj korekturami, združeno v Dravski banovini.

»V letu 1930 je bila z Zakonom o ustroju socialne in zdravstvene uprave z vsemi pripadajočimi uredbami in pravilniki urejena tudi osrednja zdravstvena

¹ Pirc: Zdravstveno stanje in demografski podatki, str. 483.

² Prav tam, str. 483.

³ Dolžan: Razvoj zdravstvene zakonodaje, str. 489.

⁴ Hiralnica: današnji dom za ostarele, dom počitka, takrat pa dom za ostarele, invalide, pohablence, sirote, reveže, obubožane, preužitkarje.

služba. V tem okviru je posebno važna uredba o organizaciji in o področju higien-skih zavodov, zdravstvenih domov in zdravstvenih postaj. Uredba usmerja razvoj preventivne zdravstvene službe in jo podreja banu.⁵ Ravno tako so bile na bano-vino prenesene dejavnosti nekdanjih samoupravnih zdravstvenih okrožij. 10. 9. 1935 je bil Natlačen postavljen za bana Dravske banovine in je s pomočjo banske uprave intenzivno skrbel za napredek Slovencev na gospodarskem, socialnem in kulturnem področju. Precej energije in seveda finančnih sredstev so vla-gali v pospeševanje kmetijstva, v poljedelstvo, vinogradništvo, v sadjarstvu pa so pospeševali izvoz. Uvedli so tudi zdravstveno službo na podeželju, izboljšali bolnišnice, ustanovili nove gospodinske šole, popravljali so ceste, uvedli cestno službo, zgrajena pa so bila tudi cenovno ugodna bivališča za delavce.⁶ Zlasti opa-zen je bil napredek v splošni zdravstveni oskrbi na podeželju z vzpostavitvijo babiške mreže po okrožjih, investicijami v bolnišnice za tuberkulozne bolnike, z ustanovitvijo protituberkuloznih ambulant in z izpopolnitvijo javnega skrbstva za obolelo in osirotelo mladino.

»V slovenskem delu Jugoslavije je ob prevratu bilo razmeroma precej bolniš-nic, ki so po številu postelj za takratne razmere zadoščale v splošnem zadoščale, posebno še, ker je bil naval na bolnišnice tedaj majhen. Seveda niso bile vse dobro urejene ter so v tem oziru bile med njimi velike razlike.«⁷ Na slovenskem ozemlju so v letu 1918 delovale javne in privatne bolnice. Javne bolnice nekdanje deže-le Kranjske so bile v Ljubljani, Novem mestu, Krškem in Postojni (po Rapalski pogodbi pod Italijo), štajerske pa v Mariboru, Celju, Brežicah, Slovenj Gradcu in na Ptuju ter še v Prekmurju v Murski Soboti. Javne bolnišnice obeh historič-nih dežel je v oktobru 1918 prevzela v upravo Deželna vlada za Slovenijo, zdra-vstveni oddelek, ki je deloval do 29. 4. 1919, ko jih je prevzela osrednja vlada v Beogradu, v Ljubljani pa je bil ustanovljen Zdravstveni odsek za Slovenijo in Istro. Javni bolniški zavodi so torej prišli pod javno upravo, ki pa ni najbolje go-spodarila z njimi. »Kot je razvidno iz historiat posameznih bolnišnic, je državna uprava v tem času razen nakupa zgradbe za Žensko bolnišnico v Ljubljani v glav-nem res samo upravljala v njeno oskrbo izročene zavode, ni jih pa izpolnjevala in ni gradila novih, kljub temu, da je število bolnikov začelo naraščati.«⁸ Leta 1927 je bilo upravljanje bolnišnic poverjeno oblastni samoupravi v Ljubljani in Mari-boru. Z ustanovitvijo banovin so javne bolnišnice v glavnem prišle pod upravo VI. oddelka (Oddelka za socialno politiko in narodno zdravje) Kraljevske banske uprave Dravske banovine.

»Poleg javnih so delovale tudi privatne bolnišnice kakor bolnišnica usmi-ljenih bratov v Kandiji pri Novem mestu, bolnišnica križniškega reda v Ormožu in bolnišnica rdečega križa v Konjicah. Bratovske skladnice so imele svoje bolnišnice v Črni, na Jesenicah in v Trbovljah. Kot edini zavod za umobolne je ob prevratu bila blaznica na Studencu. Zavetišče onemoglim sta nudili hiralnici⁹ v Ptuju in Vojniku ter več podobnih privatnih in občinskih zavodov.«¹⁰ Obstajale pa so tudi občin-ske hiralnice, saj je morala vsaka občina poskrbeti za svoje reveže, ki so imeli domovinstvo v njihovi občini in tudi vsak srez je moral nuditi vsaj ambulantno zdravstveno oskrbo. Na področje zdravstvene oskrbe so sodili še zasebni sana-toriji, banovinska zdravilišča v Rogaški Slatini, Dobrni in na Golniku ter speci-

⁵ Dolžan: Razvoj zdravstvene zakonodaje, str. 490.

⁶ »Dr. Marko Natlačen – naš novi ban«, *Slovenec*, 12. 9. 1935, št. 209a.

⁷ Meršol: Bolnišnice v Sloveniji, str. 490.

Na tem mestu bi opozoril na zadnji stavek citata, ki navaja, da vse bolnice niso dobro urejene in zato njegovo mnenje predvidoma odstopa od Pirca.

O zasedenosti bolnišnic glej: Pirc: Zdravstveno stanje in demografski podatki.

⁸ Meršol: Bolnišnice v Sloveniji, str. 491.

⁹ Za razlago pojma »hiralnica« glej opombo št. 4.

¹⁰ Meršol: Bolnišnice v Sloveniji, str. 492.

alni bolniški zavodi, ki so se ukvarjali z znanstvenim raziskovanjem bolezni in specialnim zdravljenjem bolnikov.

Centralni organi Kraljevine Jugoslavije za področje zdravstva

Vrhovno upravno oblast v državi je kralj izvajal z ministri, ki so bili po Zakonu o ureditvi vrhovne državne uprave z dne 31. 3. 1929¹¹ odgovorni le njemu.

Ministri so sestavljali ministrski svet, ki mu je načeloval predsednik ali tudi sam kralj (t. i. kronski svet). Na sejah ministrskega sveta običajno niso odločali, ampak samo razpravljali o zadevah, ki so bile pomembne po mnenju kralja ali ministrskega predsednika. Za pomembne državne akte so bili potrebni podpisani vseh ministrov (npr.: za razglasitev zakonov s kraljevim ukazom, odločitve ministrskega sveta, kadar je bil kralj zadržan ali za ministrske predloge in akte, ki jih je moral odobriti ministrski svet).

V nekaterih primerih so namesto ministrskega sveta odločali le ožji odbori ali komiteji, sestavljeni iz manjšega števila ministrov. Ministrski odbor, ki so ga sestavljali predsednik ministrskega sveta, minister vojske in mornarice ter dva ministra, ki ju je imenoval kralj, je v soglasju z načelnikom glavnega generalštaba in državnoobrambnega inšpektorja lahko deloval kot državnoobrambni svet in je izdajal mnenja o morebitni mobilizaciji vojske, prometa, financ, industrije, kmetijstva in delovne sile. Dokončno pa je o obrambnih zadevah odločal predsednik ministrskega sveta.

Ministri so vodili posamezne resorje državne uprave, razen ministrov brez listnice, ki so se le udeleževali sej ministrskega sveta. Sistem, po katerem je minister vodil posamezne zadeve, ki jih niso reševali ločeno po pokrajinah, so v nasprotju z regionalnim sistemom imenovali realni (resorni) sistem.

Telo, ki ga je vodil predsednik ministrskega sveta, se je imenovalo predsedništvo ministrskega sveta,¹² enote, ki so jih vodili resorni ministri, pa ministrstva za ...

Predsednik ministrskega sveta je skrbel za kontinuiteto v poslovanju vlade in uprave. Kot poseben resor so mu bile po Zakonu o ureditvi vrhovne državne uprave in Zakonu o ureditvi predsedništva ministrskega sveta iz leta 1929¹³ kasneje poverjene še zadeve v zvezi s senatom in skupščino, informativno službo o političnem in družbenem življenju v državi, pregledom osnutkov zakonov, uredb in pravilnikov, ki naj bi jih obravnaval ministrski svet. Skrbel je še za upravo kraljeve hiše: kraljeve pisarne, maršalata, dvora in uprave dvora, pisarne kraljevih redov, državnega sveta in glavno kontrolo ter za splošno obveščevalno službo s centralnim tiskovnim uradom. Pri predsedništvu ministrskega sveta je bil tudi vrhovni inšpektorat z največ tremi inšpektorji za neposredni nadzor vseh vej in resorjev državne uprave.

Državna uprava Kraljevine Jugoslavije je bila razdeljena na pet glavnih t. i. vej oziroma resorjev, in sicer: notranjo, sodno, zunanjo, vojaško in finančno vejo.

Notranji upravni resor je obsegal vso upravo, ki se je lahko ob povečanem delu razdeljevala še naprej, s čimer pa se resorna ministrstva niso vedno strinjala. Notranji resor je v širšem pomenu besede skrbel za vzdrževanje javnega reda in miru ter vzdrževanje in napredek gospodarske, prosvetne, telesne in socialne kulture. Za ta namen je bilo poleg predsedništva ministrskega sveta še deset ministrstev.

¹¹ *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti*, XI, št. 38, Ljubljana, 11. 4. 1929.

¹² *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti*, XI, št. 52, Ljubljana, 18. 5. 1929.

¹³ *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti*, XI, št. 38, Ljubljana, 11. 4. 1929; *Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti*, XI, št. 52, Ljubljana, 18. 5. 1929.

Ministrstvo za socialno politiko in narodno zdravje se je – kot je razvidno že iz imena – delilo na dve smeri. Socialna je skrbela za uboge, invalide, socialno zavarovanje, zaščito delavcev, posredovanje dela, stanovanja, boj proti draginji in izseljenstvo. V zdravstveno smer je spadalo izvrševanje sanitetnih zakonov, izboljšanje higienskih razmer, zatiranje nalezljivih bolezni, nadzor nad sanitetnimi posli samouprav in privatnikov, zdravniškim osebjem in privatnimi sanitetnimi ustanovami ter kopališči.¹⁴

Resor zdravstva sta deloma pokrivala Ministrstvo vojske in mornarice, ki mu je pripadalo organiziranje, poveljevanje in upravljanje vojske in mornarice skupaj z vojaškim poukom, sodstvom, zdravstvom in gradbeništvom,¹⁵ in državni policijski oblasti kot državno-policijski in varnostno-policijski organ, torej zadeve, s katerimi sta se na vrhovni stopnji ukvarjala oddelek za zaščito države in oddelek za javno varnost pri ministrstvu za notranje zadeve.¹⁶ Zaradi povezanosti z obrtno in zdravstveno policijo, skrbstvom za moralno omahljive osebe in z javno varnostjo so sodelovali tudi pri teh poslih. V socialni in zdravstveni okvir služb so bili poleg centralnih še drugi zavodi, ki so zaradi svoje pomembnosti segali prek posamezne banovine in so bili neposredno pod nadzorom ministrstva.¹⁷

Ban kot predstavnik kraljeve oblasti, kraljevi namestnik v banovini

Bansko upravo je vodil ban, ki je v mejah zakonov in uredb za svojo banovino lahko izdajal pravilnike, s katerimi je ustanavljal oziroma predpisoval delovanje zavodov in ustanov v banovinski ali občinski lasti. Vsi pravilniki so morali dobiti soglasje ministra za notranje zadeve sporazumno z resornimi ministri. Osnovni skrbi bana in njegovega namestnika sta bili priprava proračuna banovine, s katerim je bilo poskrbljeno za nemoteno delovanje na gospodarskem, kulturnem in socialnem področju, ter priprava predlogov projektov, financiranih iz državnega proračuna. S svojimi službami je državnemu proračunu pripravljaval predloge za delovanje banske uprave in preostale zadeve, ki jih je financiral državni proračun, in je bil pristojen za gospodarske, humanitarne, zdravstvene, socialne in prometne zadeve ter razvoj kulture. Če so kaka dela ali naloge presegale občinske okvire in so bile pomembne za večji del banovine, vendar niso bile državnega pomena, je smel ustanoviti – seveda s potrjenim banovinskim proračunom – zavode, podjetja in ustanove, ki so skrbeli za razvoj telesne kulture, morale, izobraževanja, izboljšanje prometnih, stanovanjskih, zdravstvenih,

¹⁴ AJ 39 – Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja Kraljevine Jugoslavije, 1918–1941, 9 fasciklov, 86 knjig, 590 t. m. Vodič za korisnike arhivske građe, 1985, str. 38, Pregled fondova i zbirki Arhiva Jugoslavije, 1993, Vodič kroz fondove Kraljevine Jugoslavije, 2000, str. 75 do 78 in v *Popisu gradiva Arhiva Jugoslavije*, 2004.

Količinski podatki so povzeti po inventarju, v publikaciji *Vodič kroz fondove Kraljevine Jugoslavije*, 2000, str. 75, pa so navedeni malce drugačni količinski podatki: 9 fasc., 86 knjig in 6,10 t. m. gradiva.

¹⁵ Vojska Kraljevine Jugoslavije, od 1921. do 1941. godine, Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Sektor za politiku odbrane, Vojni arhiv, Beograd, Srbija.

¹⁶ AJ 14 – Ministarstvo unutrašnjih poslova Kraljevine Jugoslavije, 1918–1941, 258 fasciklov, 138 knjig, 6 kartotek, 34,00 t. m. Vodič za korisnike arhivske građe, 1985 str. 38, Pregled fondova i zbirki Arhiva Jugoslavije, 1993, Vodič kroz fondove Kraljevine Jugoslavije, 2000 str. 56 do 58 in v *Popisu gradiva Arhiva Jugoslavije*, 2004. Količinski podatki o tem fondu so povzeti po: *Vodič kroz fondove Kraljevine Jugoslavije*, 2000 str. 56, popisne pa iz inventarja.

¹⁷ To so bili: Dom slepih v Zemunu, razni ortopedski zavodi (ortopedski zavod v Beogradu, ortopedska delavnica v Zagrebu s podružnico v Splitu, delavnica protez v Ljubljani, ortopedska delavnica v Trebinju), razne bolniške in higienske ustanove v Beogradu in Zagrebu in tudi državne bolnišnice (splošna, za duševne bolezni, za stomatologijo) v Beogradu, šola za babice v Beogradu, šola za nudičarke (bolničarke) v Beogradu, šola za sestre pomočnice v Zagrebu, šola narodnega zdravlja v Zagrebu in urad za kontrolu zdravih biološkega izvora v Zagrebu.

socialnih razmer oziroma za zadovoljevanje kulturnih in gospodarskih potreb prebivalstva v banovini.

Ban je vodil tudi vso kadrovsko politiko sprejemanja banovinskih uslužbencev za opravljanje del in nalog v banovinskih zavodih, ustanovah in podjetjih.¹⁸ Vse kadrovske spremembe so morale imeti vnaprejšnjo odobritev ministra za notranje zadeve in soglasje ministra za finance oziroma resornega ministra, če ti niso prenesli pooblastil na bana. Skratka, vsi banovinski uslužbenci so bili podrejeni banu, ki jih je lahko nastavljal, premeščal in upokojeval.¹⁹

Banov posvetovalni organ, banski svet²⁰

Banski svet Dravske banovine je v obdobju Kraljevine Jugoslavije zasedal trinajstkrat, od tega na devetih rednih in dveh izrednih zasedanjih. V času kraljevega namestništva se je sestal na sedmih rednih in enem izrednem zasedanju (26. 6. 1939). Šesto redno zasedanje leta 1935, prvo v obdobju regentstva, je bilo izpeljano še pod taktirko vladajočega liberalnega tabora, preostalih sedem pa že pod vodstvom nekdanje SLS, klerikalcev, vključenih v Jugoslovansko radikalno stranko.

Banov birokratski sistem odločanja (v soglasju z zakonodajo in resornimi ministri) je le kot posvetovalni organ dopolnjeval banski svet, sestavljen iz banskih svetnikov, predstavnikov srezov oziroma okrajev in mest, ki jih je imenoval minister za notranje zadeve.

Banu so lahko samo svetovali pri sestavljanju vsakoletnega banovinskega proračuna.²¹ Iz njega so financirali dejavnosti, za katere so v času, ko je bila država razdeljena še na oblasti, skrbele oblastne samouprave.²² Ban je po svoji presoji upošteval ali pa zavrnil predloge banskih svetnikov.

Banski svetniki so se običajno sestajali pozimi na sejah, ki so trajale od enega tedna do desetih dni. Na sejah so lahko dajali predloge za banovinski proračun glede kmetijstva, živinoreje, gozdarstva, banovinskih zdravstvenih, socialnih in šolskih ustanov, vzdrževanja in gradnje cest in drugih javnih poslopij, hidrotehničnih del, pospeševanja obrti in industrije ter podpiranja telesno-kulturnih, izobraževalnih in humanitarnih društev. V razpravah so opozarjali predvsem na probleme srezov, krajev, ki so jih zastopali, na aktivnosti, ki v proračunu niso bile zajete, ali pa predlagali nove akcije, s katerimi bi iz državnega proračuna prejeli dodatna sredstva, lahko so predlagali izboljšave, koristne za celo banovino. Da banska uprava njihovih komentarjev in predlogov ne bi spregledala, so jih dajali še pisno.²³

Že bežen pregled zapisnikov sej banskega sveta²⁴ nam pokaže, da so v glavnem razpravljali o ukrepih za napredek gospodarstva, zlasti kmetijstva, in delovanju gozdarskih, poljedelskih, sadjarskih, vinogradniških, živinorejskih

¹⁸ 1. 12. 1930 je bilo zaposlenih 238 banovinskih uslužbencev, všteti niso bili uslužbenci v banovinskih zavodih in podjetjih ter cestarji.

SI AS 77, fasc. 1.

¹⁹ *Službene novine kraljevine Jugoslavije*, št. 261/CV, 7. 11. 1929, Zakon o izpremembah Zakona o banski upravi, 24. 3. 1930; *Službene novine kraljevine Jugoslavije*, št. 71/XXV, 28. 3. 1930; *Uradni list kraljevske banske uprave dravske banovine*, št. 45, 31. 3. 1930; *Službene novine kraljevine Jugoslavije*, št. 282/CXV, 1. 12. 1929; *Službene novine kraljevine Jugoslavije*, št. 36/XIII, 15. 2. 1930; *Službeni list*, št. 149/33, *Uradni list kraljevske banske uprave dravske banovine*, št. 43, 27. 3. 1930.

²⁰ SI AS 77, 2, 10 t. m., 16 (fasciklov) škatel.

²¹ Banovinski proračun so sprejemali za čas od 1. 4. tekočega leta do 31. 3. naslednjega leta.

²² Stiplovšek: Začetek delovanja banskega sveta Dravske banovine leta 1931, str. 951.

²³ Pisne predloge so imenovali resolucije in so kot priloge priložene k zapisnikom zasedanja s številko in datumom seje.

²⁴ SI AS 77, t. e. 1–16.

gospodarstev, ustanov oziroma zavodov, o razvoju strokovnega šolstva v omejenih panogah, ustanavljanju in vzdrževanju bolnišnic, zdravstvenih in socialnih zavodov ter ustanov, o gradnji in vzdrževanju prometne infrastrukture, železnic in cest ter drugih pomembnih objektov v javni lasti (šol, hidrotehničnih naprav, elektrarn itd.), o razvoju strokovnega šolstva s področja trgovine, obrti in industrije.

Zakonodaja je sicer predvidevala še kar nekaj posvetovalnih svetov. Poleg banskega sveta naj bi kot posvetovalni organi delovali še: banovinski šolski odbor,²⁵ banovinski odbor za strokovne nadaljevalne šole, banovinski odbor za javna dela,²⁶ banovinski kmetijski svet, ki ni zaživel,²⁷ in banski sanitetni svet za področje socialne politike in zdravstva.

Banski sanitetni svet²⁸ je bil sestavljen iz rednih članov, zdravnikov, in izrednih članov. Redni člani so bili deloma zaradi svojega položaja v najpomembnejših zdravstvenih institucijah (banski upravi, okrožnem uradu za zavarovanje delavcev, higienskem zavodu in zdravniški zbornici), deloma pa jih je imenoval pristojni minister, ki je postavljali tudi izredne člane, in to po enega iz sanitetno-tehniške, lekarniške, pravniške, socialnopolitične in veterinarske stroke. Banski sanitetni svet je dajal banski upravi predloge in mnenja o vprašanih narodnega zdravja in ureditvi zdravstvene službe in zdravstvenih ustanov.

Banovinski proračuni

Z banovinskimi subvencijami je bilo zgrajenih ali vzdrževanih več vodovodov in javnih stavb, zagotovljeno je bilo delovanje zdravstvenih zavodov, zdravilišč, bolnišnic, specialnih zdravstvenih zavodov, šol, počitniških domov za socialno ogroženo mladino in gledališča. Pridobljena so bila ugodna posojila za reševanje stanovanjske problematike. Banska uprava je ustanovila tudi t. i. bednostni sklad, ki je na javnih delih zaposloval brezposelne.

Naslednja pomembna postavka v proračunu so bili izdatki za tekoče vzdrževanje bolnišnic in zdravstvene službe, saj so bile zdravstvene ustanove prenatrpane. Največ sredstev predlaganega proračuna je bilo namenjenih za socialo, v glavnem za banovinske zdravstvene in socialne zavode, saj je morala banovina zaradi padanja kupne moči prebivalstva poleg režijskih stroškov za poslopja in zdravstveno osebje kriti še oskrbovalne stroške bolnikov. Nekajkrat je banovinski proračun prek bolnišnic obremenjevala tudi država, ker ni redno poravnala stroškov zdravljenja svojih uslužbencev.

Visoka postavka v proračunu je bila namenjena plačevanju obresti in glavnice banovinskih kreditov, ki jih je banovina najemala za gradnjo novih šol in bolnišnic. V proračunu sta bili upoštevani dve vrsti izdatkov: osebni in stvarni. Nekaj sredstev (21 %) je bilo predvidenih za plače banskih in banovinskih uslužbencev. To so bile plače banovinskega uradništva, torej splošne in strokovne administracije posameznih oddelkov in sreskih načelstev, cestnovzdrževalne službe, zdravstvene in živinorejske službe na podeželju, uslužbencev v strokovnem šolstvu, banovinskih podjetij, zavodov in ustanov.

Poročilo dr. Breclja o stanju zdravstveno-socialnih ustanov je zelo lep pregled zdravstva tistega časa in bi ga veljalo predstaviti v celoti. Dr. Breclj je obiskal vsako ustanovo, se seznanil z njeno zgodovino, trenutnim stanjem in pripravil analizo. V kar nekaj primerih je probleme tudi finančno ovrednotil,

²⁵ Stiplovšek: Samoupravne pristojnosti ljubljanske in mariborske oblastne skupščine (1927–1929) ter posvetovalne funkcije banskega sveta Dravske banovine (1939–1941), str. 151.

²⁶ Trstenjak: Uprava v Sloveniji, str. 114.

²⁷ Stiplovšek: Samoupravne pristojnosti ljubljanske in mariborske oblastne skupščine (1927–1929) ter posvetovalne funkcije banskega sveta Dravske banovine (1939–1941), str. 151.

²⁸ *Zakon o banski upravi*, 2. poglavje, 45 člen.

predvidel roke, predlagal tehnično-organizacijske izboljšave in zahteve za spremembe zdravstvene zakonodaje.²⁹

S proračunskimi sredstvi Odseka za ljudsko zdravje so pokrivali stroške za sedem banovinskih bolnišnic, treh zdravilišč, dveh hiralnic (domov za reveže), bolnišnično zdravljenje revežev, zdravljenje v občinskih bolnišnicah, zaščito invalidov in zdravstveno preventivo.³⁰ Druge državne socialne, bolniške in higienske ustanove so bile pod nadzorom banskih uprav. V Dravski banovini so k tem zavodom šteli Higienski zavod v Ljubljani, Zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani z zavetišči za matere v Trbovljah in Hrastniku, šolsko polikliniko v Ljubljani, bolnišnici za duševne bolezni na Studencu pri Ljubljani in v Novem Celju, šolo za sestre pomočnice, šolo za babice v Ljubljani in zdravilišče v Topolšici.

V zdravstveni kurativi so načrtovali širitev zdravstvenih ustanov in krepitev ljudskega zdravja. Z boljšo higieno in bivalnimi razmerami, zlasti na podeželju, ter preskrbo z zdravo pitno vodo bi se dvignil tudi kulturni nivo in tako bi se znižali tudi stroški bolnišničnega zdravljenja. Zato je bilo v programu že pripravljenih kar 17 projektov za asanacije – gradnjo vodovodov, vodnjakov in kanalizacije.³¹ Če povzamem: »V bodočnosti se bo posebna pažnja posvetila mladinskemu skrbstvu in asanaciji podeželja.«³²

Arhivsko gradivo uprave s področja zdravstva³³

SI AS 74, Kraljevska banska uprava Dravske banovine (VI.), Oddelek za socialno politiko in narodno zdravje³⁴

Največ arhivskega gradiva, povezanega z zdravstvom, naj bi bilo v VI. oddelku, ki so ga sestavljali ali, kot bi takrat rekli, »tvorili«: Odsek za socialno politiko, Odsek za narodno zdravje, Invalidski odsek (ustanovljen leta 1940)³⁵ in Odsek za evakuacijo in zaščito otrok (ustanovljen leta 1941).³⁶

V ta oddelek so spadale vse zadeve, povezane z zdravstvom in socialno politiko: skrb za vojne invalide, sirote in reveže; dovoljevanje zaposlitve inozemskih delavcev in nameščencev v skladu z Zakonom o zaščiti delavcev in po določbah Pravilnika za zaposlovanje inozemskih delavcev; upravljanje kopališč in zdravilišč in izdajanje odločb o upravljanju, ki jih je do tedaj izdajal minister za socialno politiko in narodno zdravje, razen o oddajanju kopališč za komercialne namene; upravljanje in nadziranje bolnišnic, otroških in invalidskih ustanov, babiških šol in humanitarnih ustanov; projektiranje, gradnja in razširjanje bolnišnic po mnenju banskega sanitetnega sveta in v mejah proračuna in odobrenih kreditov; predlogi za ustanavljanje novih bolnišnic in novih oddelkov z mnenjem banskega sanitetnega sveta; izvrševanje določb pravilnika št. 13.103/27 o bolnišnicah; upravljanje in odrejanje službe sreskim sanitetnim referentom; odločanje na drugi in zadnji stopnji o vseh kaznivih dejanjih na

²⁹ Elaborat obsega 32 tipkanih strani povečanega formata A 4.

³⁰ SI AS 77, fasc. 15, Zapisnik 1. seje XIII. zasedanja, 17. 2. 1941, Uvodni ekspozé bana dr. Marka Natlačena o banovinskem proračunu in drugih problemih banske uprave, str. 5–16.

³¹ SI AS 77, fasc. 15, Zapisnik 1. seje XIII. zasedanja, 17. 2. 1941, Uvodni ekspozé bana dr. Marka Natlačena o banovinskem proračunu in drugih problemih banske uprave, str. 17–19.

³² »Zasedanje banskega sveta, Iz poročila načelnika oddelka za socialno politiko in ljudsko zdravje g. Kosija«, *Slovenski narod*, 21. 2. 1941, št. 43, str. 2.

³³ V tem poglavju so upoštevani uradni, objavljeni podatki, kot so navedeni v *Vodniku po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, 1.

³⁴ SI AS 74, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Oddelek za socialno politiko in narodno zdravje, 1929–1941, 23,00 t. m., 48 fasciklov, 45 škatel, 101 knjiga; povzeto: *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, 1., str. 446–447.

³⁵ *Službeni list kraljevske banske uprave dravske banovine*, XI, št. 18, 1. 3. 1940.

³⁶ *Službeni list kraljevske banske uprave dravske banovine*, XII, št. 15, 19. 2. 1941.

osnovi sanitetnega zakona in drugih sanitetno-policijskih predpisov; dovoljenja za opravljanje splošne zdravniške prakse po veljavnih predpisih z mnenji banskega sanitetnega sveta:

- o obveznem praktičnem stažu zdravnikov in medicinskega osebja;
- dovoljenja za opravljanje prostovoljne zdravniške službe v sanitetnih ustanovah;
- dovoljenja za opravljanje dopolnilne službe z odločbo ministrstva;³⁷
- dovoljevanje dentistične prakse z vnaprejšnjim mnenjem banskega sanitetnega sveta;
- dovoljevanje prakse nižjemu sanitetnemu osebju, kot so babice, maserji in podobni;
- dovoljenja lekarnam s predhodnim mnenjem banskega sanitetnega sveta:
 - za prosto vodenje lekarn;
 - za podeljevanje lekarniških koncesij na osnovi razpisanih natečajev;
 - za odobritve o prodaji lekarn;
 - za odpiranje lekarn ali drogerij z vnaprejšnjim dovoljenjem za posest lekarn ali drogerij;
 - odobravanje uvoza in prodaje strupenih snovi in retaksacija lekarniških računov za državne in samoupravne ustanove in urade;
- odobritve pogodb in izbor občinskih zdravnikov in babic na podlagi razpisanega natečaja;
- odrejanje komisije za pregledovanje slaboumnih in tudi pošiljanje teh v bolnišnice:
 - odobravanje in izvrševanje sanacij v okviru odobrenih kreditov;
 - banu so v banovini podrejeni vsi higienski zavodi in njim odrejene ustanove; ban opravlja higiensko službo prek higienskega zavoda po veljavnih predpisih.

V Oddelku za socialno politiko in narodno zdravje so delovali tudi Inšpekcija dela,³⁸ Izseljeniški referat in Sklad za zidavo malih stanovanj. Arhivsko gradivo tega oddelka je bilo po drugi svetovni vojni večinoma uničeno. Ohranjene so zadeve Izseljeniškega referata (statistike, podpore izseljencem, zaposlitve in izselitve v tujino, sezonski delavci), gradivo, ki se nanaša na upravo državnih bolnišnic (nadzorniška poročila, odobritve gradbenih načrtov, obratovalna dovoljenja in kolektivne pogodbe o minimalnih mezdah in delovnih razmerjih), ohranjenih pa je še nekaj prošenj in odobritev posojil Sklada za zidavo malih stanovanj.³⁹

V resor Oddelka za socialno politiko in narodno zdravje so torej spadale tudi banovinske bolnišnice v Mariboru, Celju, Murski Soboti, Slovenj Gradcu, Novem mestu, na Ptuju, hiralnice (dom počitka) v Vojniku, na Ptuju in v Gornji Radgoni, kjer so ga ravno gradili, in Zdravilišče za pljučne bolezni na Golniku. Poleg skrbi za ustanove je zagotavljal finančna sredstva za izboljšanje splošne zdravstvene situacije, za kar so poskrbeli s finančnimi vložki pri gradnji vodovodov, higienskih stranišč in ponekod tudi ljudskih kopališč.⁴⁰

³⁷ San. br. 45.2000 z dne 24. 9. 1929.

³⁸ Kar je ohranjenega gradiva, se nahaja v fondu SI AS 1648, Inšpekcija dela v Ljubljani, 1904–1942; skupaj z Obrtnim nadzorništvom za Kranjsko, 1883–1918, Obrtnim nadzorništvom v Ljubljani, 1919–1921, Oblastno inšpekcijo dela v Ljubljani, 1922–1929, Kraljevsko bansko upravo Dravske banovine, Oddelkom za socialno politiko in narodno zdravje in Inšpekcijo dela za Ljubljansko pokrajino, 1941–1943.

³⁹ *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, 1, str. 446–447.

⁴⁰ SI AS 77, fasc. 10, Zapisnik 1. seje VII. zasedanja, 17. 2. 1936, Uvodni ekspozé bana dr. Marka Natlačena o banovinskem proračunu in splošnih razmerah v banovini, str. 9.

SI AS 67, Kraljevska banska uprava Dravske banovine (I.), Obči (Splošni) oddelek⁴¹

Splošni ali Obči oddelek je opravljal posle – zadeve, ki mu jih je odredil ban.⁴² Njegov delokrog je zajemal: Tajništvo, Personalni odsek, ki je vodil vse personalne zadeve vseh banskih in banovinskih uslužbencev, Glavno pisarno in ekonomat ter Uredništvo Službenega lista Kraljevske banske uprave Dravske banovine.

Splošni oddelek je vodil vse tehnično in ekonomsko poslovanje banske uprave v glavni pisarni, ki je imela ekonomat za vse oddelke in vse ustanove banske uprave. Vodila je tudi vložni zapisnik in register posameznih oddelkov. V splošnem oddelku je deloval še poseben referat za izrabo vodnih sil in elektrifikacijo.⁴³

Splošni oddelek je opravljal dela v zvezi s personalnimi zadevami banovinskih in državnih uslužbencev, kot so napredovanja, upokojitve, strokovne kvalifikacije, kar je razvidno iz t. i. Uslužbenskih listov oz. Službeničkih listov in Personalnih map zdravnikov, kjer so pogosto hranjene kopije rojstnega lista, napredovanj, specializacij, podatki o dopustu ali upokojitvah, delu zdravnikov kot honorarnih uslužbencev Kraljevske banske uprave Dravske banovine, z navedeno ceno, za koliko so ta dela opravljali (kako že danes temu rečemo?) do pritožb oz. njihovih zavrnitev Državnega sveta glede uvrstitve v plačilne uradniške, zdravniške razrede in posledično višje plače,⁴⁴ disciplinski postopki, službena potovanja, potovanja uradnih oseb, navodila o poslovanju, prošnje za sprejem v službo, nastavitve, podpore društvom, združenjem, dela v zvezi z državnimi in cerkvenimi prazniki, prispevkih za elementarne nesreče, orožniških pokojninah. Vodil je tudi personalne mape državnih in banovinskih uslužbencev, evidenco uslužbencev politične uprave in policije ter nadziral poslovanje sreskih načelstev, srezov in banskih oddelkov. Posvečal se je decentralizaciji državne uprave, obvezni telesni vzgoji in tehničnemu napredku v banovini s poudarkom na izrabi vodne sile in elektrifikaciji.⁴⁵

SI AS 68, Kraljevska banska uprava Dravske banovine (II.), Upravni oddelek⁴⁶

Upravni oddelek (II.) je bil razdeljen na: Splošni (Splošno) upravni odsek, Odsek za javno varnost in Odsek za samouprave.

Drugi upravni oddelek Kraljevske banske uprave Dravske banovine je opravljal vse posle resornega ministra za notranje zadeve, ki so po Zakonu o notranji upravi spadali v banovo pristojnost. Ukvarjal se je z davčnimi, civilnimi sodnimi in gospodarskimi zadevami, spremembami krajevnih imen, občinskih meja, občinskimi uslužbenci in odborniki, domovinstvom, financami in imovino, lastnino občin, šolskimi odbori, ubožnimi skladi, državljanstvom, personalnimi zadevami policijskih uslužbencev, nesrečami in samomori, tujimi državljani, izseljenci, povratniki, orožnimi listi, javnimi prireditvami, prestopki, zasledovanjem oseb, izpuščenimi zaporniki, registracijo motornih vozil, repatriacijami, tatvinami, ropi, službenimi razmerji žandarjev, nadzorovanjem dnevnega tiska

⁴¹ SI AS 67, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Obči (Splošni) oddelek, 1919–1941 (dalje: SI AS 67), 87,00 t. m., 787 fasciklov, 39 knjig; povzeto: *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, 1., str. 438–439.

⁴² *Poslovnik za obča upravna oblastva*, izdalo ministrstvo notranjih poslov, natisnila tiskarna Merkur, Ljubljana s. d. (1931).

⁴³ Steska: *Organizacija državne uprave*, str. 67.

⁴⁴ SI AS 67, reg. fasc. XVI.

⁴⁵ *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, 1., str. 438.

⁴⁶ SI AS 68, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Upravni oddelek, od 19. stol. do leta 1941, 330,00 t. m., 2831 fasciklov, 116 knjig; povzeto: *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, 1., str. 439–440.

in registracijo društev. Njegovo področje so bile tudi zdravstvene zadeve (zdravstveni delavci, babice, lekarne, cepljenja, epidemije, sprejemi v bolnišnice, domovi za ostarele).

SI AS 76, Kraljevska banska uprava Dravske banovine (VIII.), Oddelek za trgovino, obrt in industrijo⁴⁷

Ta oddelek je imel dva odseka: Odsek za trgovino, obrt in industrijo in Odsek za rudarstvo. V njegov resor je sodilo:

- nadzorstvo nad zadužbinami, zakladi, fundacijami, raznimi zbornicami, skladi, ustanovami, družbami in ustanovami, nadzor nad strokovnim šolstvom, ustanovami za zavarovanje rudarskega osebja in bratovskimi skladnicami, katerih interesi niso segali čez meje banovine in razpolaganje z njimi, vodenje posebne zdravstvene službe, inšpekcije rudarskega poslovanja in zaščita rudarskega osebja pri vseh nahajališčih, rudnikih in topilnicah, podeljevanje in podaljševanje vseh vrst rudarskih pravic in koncesij, izdajanje diplom, vodenje rudarskega katastra, pobiranje rudarskih pristojbin, izdajanje rudarsko-policijskih naredb in opravljanje policijske službe v rudnikih, potrjevanje rudarskih obratov in naprav, nadzor nad ustanovami za varovanje rudarskega osebja, zdravstvena in inšpekcijska služba, nastavitve osebja, potrjevanje kolektivnih pogodb, izrekanje kazni, odvzem koncesij, rudarska in topilniška statistika in vse preostale zadeve glede rudarskega zakona, Zakona o zaščiti delavcev ter nižjega rudarskega pouka.⁴⁸

SI AS 73, Kraljevska banska uprava Dravske banovine (V.), Tehnični oddelek⁴⁹

Peti oddelek se je delil na tri odseke: Odsek za mostove in železnice, Odsek za hidrotehnična dela in Odsek za arhitektonske in elektrostrojne posle.

V Tehnični oddelek so spadale naslednje zadeve:

- projektiranje, gradnja in vzdrževanje vseh državnih cest in mostov v banovini, skupaj s cestami in mostovi dotedanjih oblastnih samouprav in nadzorstvo nad projektiranjem, gradnjo in vzdrževanjem nedržavnih cest in mostov;
- projektiranje, gradnja in vzdrževanje državnih zgradb in drugih arhitektonskih objektov v banovini, zgradb in drugih arhitektonskih objektov dotedanjih oblastnih samouprav in nadzorstvo nad projektiranjem, gradnjo in vzdrževanjem nedržavnih zgradb, namenjenih javni uporabi, izdajanje vseh odločb po veljavnih gradbenih predpisih, urejanje vodnih tokov, kanalizacije in oskrbovanja z vodo, izkoriščanje vodne sile in dajanje koncesij za izkoriščanje le-te po veljavnih zakonskih predpisih, melioracije in vse zadeve glede vodnih zadrug in meteorologije, vse zadeve po Zakonu o državnih in samoupravnih cestah in po uredbah, izdanih na podlagi teh zakonov, ki so jih opravljale dotedanje ustanove zunanje tehnične službe ministrstva za gradnje, sodelovanje pri urejanju javnega avtomobilskega prometa.

V Tehničnem oddelku so se torej ukvarjali z okrožnicami, navodili, predlogi za banski in državni proračun, imeli so svoje Banovinsko gradbeno podje-

⁴⁷ SI AS 76, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Oddelek za trgovino, obrt in industrijo, od 19. stol. do leta 1941, 82,50 t. m., 995 fasciklov, 25 škatel, 49 knjig; povzeto: *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, 1., str. 441–442.

⁴⁸ *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije* 1, str. 441.

⁴⁹ SI AS 73, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Tehnični oddelek, 1919–1941, 55,00 t. m., 483 fasciklov, 20 knjig; povzeto: *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije*, 1., str. 445–446.

tje, upravno komisijo tehnično-visokošolskih fondov, gradbeno dokumentacijo državnih zgradb, kot so: bolnišnice, zdravstveni in socialni zavodi, zdravilišča, sodišča, kaznilnice, carinarnice, razne šole, učiteljišča, Univerza v Ljubljani, Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Moderna galerija, Zavod za strojništvo, preostali zavodi, mladinski domovi, pošte, hranilnice, vojašnice itd. Ukvarjali so se z regulacijo vode, vodovodi, elektrarnami in elektrifikacijo, doodeljevanjem koncesij gradbenim podjetjem, turističnimi objekti (kopališča in hoteli), gradbenimi dovoljenji za regulacije naselij in delno še z nekaterimi rudniki (Kočevje, Velenje, Zabukovica, Šentjanž in Trbovlje).⁵⁰

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AS – Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 67, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Splošni oddelek, 1929–1941, 84,30 t. m., 787 fasciklov, 43 knjig, delovodniki in indeksi 1929–1941. Registraturni fascikel XVI, personalne mape bankih in banovinskih uslužbencev.
- SI AS 68, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Upravni oddelek, od 19. stol. do leta 1941, 330,00 t. m., 2831 fasciklov, 116 knjig, delovodniki in indeksi 1929–1941.
- SI AS 73, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, Tehnični oddelek, 1929–1945, 54,00 t. m., 483 fasciklov, 20 knjig, delovodniki in indeksi 1931–1942, arhivski popis.
- SI AS 74, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, (VI.) Oddelek za socialno politiko in narodno zdravje, 1929–1942, 21,20 t. m., 48 fasciklov, 45 škatel, 105 knjig, delovodniki in indeksi 1929–1942.
- SI AS 76, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, (VIII.) Oddelek za trgovino, obrt in industrijo, od 19. stol. do leta 1941, 81,70 t. m., 506 fasciklov, 176 škatel, 49 knjig, delovodniki in indeksi 1929–1939, 749, arhivski inventar Referata za turizem.
- SI AS 77, Banski svet Dravske banovine, 1930–1941, 2,10 t. m., 16 (fasciklov) škatel, arhivski inventar 1980.
- SI AS 200, Šef pokrajinske uprave v Ljubljani, Tehnični oddelek, 1941–1945, 0,80 t. m., 7 škatel, 1 knjiga, arhivski popis.
- SI AS 1068, Zbirka načrtov, Serija 12 – Socialne in zdravstvene ustanove, 348 t. e., arhivski popis.
- SI AS 1648, Inšpekcija dela v Ljubljani, 1904–1942, 0,80 t. m., 5 škatel, arhivski popis.

AJ – Arhiv Jugoslavije

- AJ 14 – Ministarstvo unutrašnjih poslova Kraljevine Jugoslavije, 1918–1941, 258 fasciklov, 138 knjig, 6 kartotek, 34,00 t. m.
- AJ 39 – Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja Kraljevine Jugoslavije, 1918–1941, 9 fasciklov, 86 knjig, 6,10 t. m.

VA – Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Sektor za politiku odbrane, Vojni arhiv

- Vojska Kraljevine Jugoslavije, od 1921. do 1941. godine.

⁵⁰ *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije 1*, str. 445–446.

ČASNIŠKI VIRI

Slovenec, 1935.

Slovenski narod, 1941.

LITERATURA

Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, SR Slovenija. Beograd: Savez arhivskih radnika Jugoslavije, 1984.

Dolžan, Janko: »Razvoj zdravstvene zakonodaje«, *Spominski zbornik Slovenije*, Ljubljana 1939, str. 489–490.

Kološa, Vladimir: *Banski svet Dravske banovine 1931–1941*. Ljubljana: Arhiv SR Slovenije, 1980.

Meršol, Valentin: Bolnišnice v Sloveniji. *Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije* (ur. Avsenek, Ivan), Ljubljana: Jubilej 1939, str. 490–506.

Pirc, Ivo, Zdravstveno stanje in demografski podatki. *Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije* (ur. Avsenek, Ivan), Ljubljana: Jubilej 1939, str. 483–489.

Popis gradiva Arhiva Jugoslavije, Arhiv Jugoslavije, Beograd 2004.

Pregled fondova i zbirke Arhiva Jugoslavije, stanje na dan 31. mart 1993. godine, Beograd: Arhiv Jugoslavije, 1993.

Splošni pregled dravske banovine, Ljubljana: Kraljevska banska uprava dravske banovine, 1939.

Splošni pregled fondov državnega arhiva LRS, Ljubljana: Državni arhiv LRS, 1960.

Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije (ur. Avsenek, Ivan), Ljubljana: Jubilej, 1939.

Steska, Henrik: *Organizacija državne uprave*, Ljubljana: Akademsko založba, 1937.

Stiplovšek, Miroslav: Začetek delovanja banskega sveta Dravske banovine leta 1931. *Melikov zbornik, Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje*, Ljubljana, Založba ZRC SAZU, 2001, str. 951–966.

Šmid, Gašper: *Uprava Dravske banovine 1929–1941*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2003.

Trstenjak, Dragotin: Uprava v Sloveniji. *Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije* (ur. Avsenek, Ivan), Ljubljana: Jubilej 1939, str. 109–129.

Vodič za korisnike arhivske građe. Beograd: Arhiv Jugoslavije, 1985.

Vodič kroz fondove Kraljevine Jugoslavije. Beograd: Arhiv Jugoslavije, 2000.

Vodič kroz zbirke. Beograd: Arhiv Jugoslavije, 2007.

Vodnik po arhivih Slovenije, Ljubljana: Društvo arhivarjev Slovenije, 1965.

Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije, I–III. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1999.

Stiplovšek, Miroslav: Samoupravne pristojnosti ljubljanske in mariborske oblastne skupščine (1927–1929) ter posvetovalne funkcije banskega sveta Dravske banovine (1939–1941). *Arhivi* 25 (2002), št. 2, *Žontarjev zbornik*, str. 145–155.

PRAVNI PREDPISI

Poslovnik za občja upravna oblastva, izdalo ministrstvo notranjih poslov, natisnila tiskarna Merkur, Ljubljana s. d. (1931).

Službeni list kraljevske banske uprave dravske banovine, Delniška tiskarna Ljubljana, 1940–1941.

Službene novine kraljevine Jugoslavije, Ljubljana, 1929–1930.

Uradni list kraljevske banske uprave dravske banovine, Delniška tiskarna, Ljubljana, 1930.

Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, Delniška tiskarna, Ljubljana, 1929.

SUMMARY

HEALTH CARE DURING THE INTER-WAR PERIOD IN ARCHIVAL RECORDS OF DRAVA BANOVINA

Where can we expect data related to health care during both world wars and how do we find it? We would expect that most data from health section for the given period would be in the archival material of the Royal Ban's administration of Drava Banovina which represented royal authority in Yugoslav part of Slovenian territory.

Personal folders of employees of ban and banovina are preserved in the registry folder XVI (SI AS 67) which are strictly alphabetically listed. They contain employment record book (*Uslužbenski list*) and additional personal folders where copies of birth certificates, educational certificates, certificates for further education, promotions, specialization etc. can be found: i.e. leave in 1942; Italian occupational authorities, without income reimbursement; data on doctors as part-time employees of ban's administration with the stated price on their performance on certain administrative tasks, on doctors' work in state hospitals, their functions, their classifications in official – medical pay grades, appeals against such processes, and their resignations. Registry folder XVII (SI AS 68) contains matters related to health care and data on medical personnel, midwives, pharmacies, inoculations, epidemics, and admittances to hospitals and poorhouses. We should expect to find most material in the legacy of Department of social politics and national health (SI AS 74) which was responsible for the disabled and the poor, for work permits, supervising administration of state health resorts, swimming pools, hospitals, children's institutions, establishment and construction of hospitals, medical practices, pharmacy concessions, and hygiene services. Emigration section, work inspection, and treasury for building small housing were operating within the department. The material of fond was mostly destroyed after the war, only the material of emigration section, some fragments of the material of work inspection and some material which concerns hospital administration and treasury for building small housing is preserved. Among statistics and tourist propaganda, the material of tourism section (SI AS 76) also contains regulations governing the area of hygiene. A special health care service, inspection of mining operation for the protection of mining staff at all mining sites, mines, and smelting plants were managed in its mining section. Reports and analyses relevant for banovina and state budget composition can be found in the material of Ban's Council (SI AS 77), in minutes of meetings in which they are included; financially evaluated elaborates, reports and budgets for state hospitals, health care and social institutions in Drava Banovina are usually enclosed with the minutes. Plans for some hospitals, social institutions, health resorts, holiday houses are in the material of Technical Department of ban administration (SI AS 73, SI AS 200) and in the general collection of plans. Searching the data in material of Drava Banovina can be facilitated by the use of office registers. Firstly, we can use the index and search by keywords, classification – descriptor; by specific person, place, activity, event etc. so that we get the file number to find an entry for the same timeline in the work register showing the subject of the matter, to whom and when it was sent for resolving, and when and where it was filed. Then we inspect the records stored in folder signature: department, registry folder, section, referat, year, and number of files to-from. It needs to be emphasized that, due to then centralized administration of the Kingdom of Yugoslavia, only 5-10% of the archival material of Drava Banovina is preserved in administration fonds. Only the material needed for current business, for issuing various permits, for repeated procedures, for fees, registration, for covering financial obligations, investigations, misdemeanours, sanctions etc.

is preserved. If procedures were successfully resolved, only the entries in office registers that show data only on actors, that something was happening and was successfully resolved, are usually available.